

**ПРИМЈЕНА КОНЦЕПТА
ОРОДЊАВАЊА УСТАВА НА
УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ**

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
SARAJEVO

Pripremu i izdavanje ove publikacije finansijski je podržala Fondacija Heinrich Böll. Za stavove i mišljenja iznijete u publikaciji odgovorni su sami autori i autorice, a ne Fondacija Heinrich Böll.

ПРИМЈЕНА КОНЦЕПТА ОРОДЊАВАЊА УСТАВА НА УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Стефан Иветић, студент Правног факултета Универзитета у Бањој Луци

Сажетак: *Конституционализација родне равноправности представља процес који је везан за промјене које су услједиле у области заштите људских права и слобода после друге половине XX вијека. Ородњавање је процес који укључује и законодавство, политику или програме у свим областима и на свим нивоима, како за жене, тако и мушкарце. Аутор ће покушати објаснити концепт ородњавања устава и могућност његове примјене на Устав Републике Српске. Биће указано на одређене препреке које се могу јавити у процесу ородњавања и примјер како би Устав Републике Српске могао досљедно спровести процес. Неопходно је осврнути се и на дијелове Устава Републике Српске који већ испуњавају захтјеве ородњавања.*

Кључне ријечи: Ородњавање устава, ородњавање јавних политика, родна равноправност, Устав Републике Српске, Устав Босне и Херцеговине, људска права и слободе.

УВОД

Поштовање људских права представља један од темељних принципа у савременом свијету и звијезда је водила у стварању и примјени правних норми у цивилизованим друштвима. Бројни су међународни акти путем којих се пружа заштита људских права и слобода. Оквири заштите људских права и слобода су проширени како на подручју Европе, доношењем Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода и оснивањем Европског суда за људска права, тако и у цијелом свијету путем бројних међународних уговора, универзалног и регионалног карактера.

Готово сви савремени устави јемче поштовање и заштиту основних људских права и слобода. С обзиром на то да је остварен значајан напредак у сегменту поштовања људских права и слобода, може се поставити питање да ли је тај напредак омогућио и превазилажење одређених традиционалних схватања друштава у вези са питањем ородњавања јавних политика (енг. *gender mainstreaming*), односно ородњавања устава. Да би се знао одговор на питање, неопходно је објаснити сам појам ородњавања устава и јавних политика. Пажња мора да се усмјери и на иницијативе које су долазиле у Босни и Херцеговини од стране невладиних организација и група грађана у погледу ородњавања Устава Босне и Херцеговине (даље: Устав БиХ). Став институција Босне и Херцеговине или ентитета по питању ородњавања устава може дати одређене показатеље о овом питању.

„Сензибилизирање“ представља скуп активности које су усмјерене према широј јавности и има за циљ развијање програма којим се јавности скреће пажња на питања која се тичу важних сегмената друштва као што су здравство, просвјета, медији, па и устав. Иницијатива „Грађанке за уставне промјене“ је настала 2013. године и од тада се залаже за сензибилизирање и промјене Устава БиХ из родне перспективе и перспективе људских права. Чланови и чланице Иницијативе сматрају да реформа Устава БиХ мора представљати консензус, не само политичких актера, него и свих грађанки и грађана о најважнијим питањима којима би се дефинисао будући оквир заједничког живота. С тим у вези, у уставни процес морају се равноправно укључити и жене и мушкарци. Иницијатива „Грађанке за уставне промјене“ промовише највише вриједности - социјалну правду, владавину права и непосредну демократију као основне вриједности које гарантују побољшање животног

стандарда и политичке стабилизације у Босни и Херцеговини. „Поштивање људских права представља предувјет за напредак и развој сваког друштва, а обезбјеђивање једнаких могућности за мушкарце и жене је предувјет за остваривање демократског друштва“, наводи се између осталог у Платфору женских приоритета за уставне промјене са амандманима на Устав БиХ. Чланице и чланови Иницијативе „Грађанке за уставне промјене“ дефинисали/е су пет приоритета за које ће се залагати у процесу реформе Устава БиХ, те су на основу њих креирали родно одговорне амандмане Устав БиХ.¹

Иницијатива за ородњавање устава, покренута је за Устав БиХ. На ниову ентитета је била Иницијатива за увођење амандмана на Устав Федерације Босне и Херцеговине почетком децембра 2021. године. Значајно је анализирати како би се концепт ородњавања устава могао примјенити на Устав Републике Српске, што је и кључни разлог одређења за писање овог рада. У раду ће бити обрађени поједини примјери устава других држава које су биле или се налазе у процесу ородњавања устава, као и кораци које је неопходно предузети да би се добио један устав који задовољава концепт ородњавања. Како сваки процес прате одређене фазе, тако су и одређене препреке неизоставни пратиоци процеса и неопходно је осврнути се на кључне сметње које успоравају или чак онемогућавају спровођење процеса ородњавања устава.

Родно сензитивни устав захтева усвајање демократских принципа који сједињују успостављање владавине права, родну равноправност и поштовање људског достојанства свих грађана – жена и мушкараца. Такав устав не укључује само специфичне одредбе о родној равноправности већ гради оквир за цео документ на језику људских права.²

---

¹ Иницијатива грађанке за уставне промјене, Platforma ženskih prioriteta za ustavne promjene sa amandmanima na Ustav Bosne i Hercegovine iz rodne perspektive: <https://gradjankezaustavnepromjene.files.wordpress.com/2017/07/platforma-zenskih-prioriteta-za-ustavne-promjene-sa-amandmanima-na-ustav-bih-iz-rodne-perspektive-1.pdf>, приступљено: 17.8.2023. године.

² Kristin van der Leest, Daliborka Uljarević, „Kako orodiniti ustav? Analiza ustava iz rodne perspektive“, Kancelarija za rodnu ravnopravnost Vlade Crne Gore, Podgorica, 2008, стр. 11.

1. ПОЈАМ ОРОДЊАВАЊА УСТАВА

Ородњавање је процес оцјене импликација које свака планирана активност, укључујући и законодавство, политику или програме у свим областима и на свим нивоима, има за жене и мушкарце. То је стратегија којом питања и искуства и жена и мушкараца постају интегрална димензија осмишљавања, имплементације, праћења и оцјене политике и програма у свим политичким, економским и друштвеним сферама тако да жене и мушкарци једнако уживају у њиховим бенефицијама. Крајњи циљ ородњавања јесте родна равноправност.³ Родна равноправност представља општи и дугорочни развојни циљ, док је ородњавање метод који се састоји од стратешких приступа прилагођених контексту, и од техничких и институционалних процеса којима се ради на постизању тог циља. Ородњавање интегрише компоненте родне равноправности у јавне и приватне организације у држави, у политици на централном и локалном нивоу, као и у секторске службе и програме. Дугорочно гледано, ородњавање има за циљ да трансформише дискриминаторне институције и праксе у друштву, препознајући да дискриминација може да буде експлицитно и имплицитно уграђена у велики број различитих закона, културолошких норми и пракси заједнице.⁴

Многим уставима недостаје одредба о родној равноправности у којој стоји да држава гарантује равноправност жена и мушкараца и развија политике једнаких могућности. Укључивање овог принципа може, међутим, оснажити родну равноправност као фундаментални принцип државе. Она, такође, сужава дјелокруг тумачења уставних судова, који могу тумачити дискриминацију и одредбе које се тичу родне равноправности стриктно према слову устава и разрјешавати случајеве који расправљају о дискриминацији на основу категорија које нису експлицитно укључене.⁵ Ородњавање је од суштинског значаја за

---

³ ЗАКОНИ ЗА ЖЕНЕ И ЗА МУШКАРЦЕ: ПРАКТИЧНИ ВОДИЧ ЗА РОДНО-СЕНЗИТИВНО ЗАКОНОДАВСТВО, Канцеларија ОЕБС-а за демократске институције и људска права, мисија у Црној Гори, 2017, стр. 10.

⁴ Организација за европску безбједности и сарадњу мисија у Црној Гори, <https://www.osce.org/files/f/documents/9/a/353791.pdf>, приступљено: 19.8.2023. године.

⁵ K. List, D. Uljarević, *op. cit.*, стр. 13.

обезбјеђење људских права и социјалне правде за жене, а и за мушкарце. Све се више препознаје да се уграђивањем родне перспективе у различитим областима развоја обезбјеђује дјелотворно постизање других друштвених и економских циљева.

2. ОСВРТ НА ПРОЦЕС ОРОДЊАВАЊА УСТАВА И ОДРЕДБЕ О РОДНО СЕНЗИТИВНОМ УСТАВУ У КОМПАРАТИВНОМ ПРАВУ

„Када се одређује који устав има епитет родно сензитиван, полази се од преамбуле устава.⁶ Оно што је важно нагласити јесте да принципи који су укључени у преамбули обично немају правно обавезујућу снагу. Међутим, они могу имати важну улогу у креирању оквира за уставни документ у односу на људска права са правно обавезујућим ефектом. Такође, одредбе које се тичу родне равноправности или равноправности између мушкараца и жена, као и експлицитне забране дискриминације по основу пола, рода, брачног статуса, или сексуалне оријентације, служе да нагласе обавезу државе према равноправности.“⁷

У члану 15. Устава Републике Србије изричито се наводи: „Држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности“.⁸ За разлику од Устава Србије, Устав Црне Горе је одредбу о родној равноправности сврстао у дијелу у којем се наводе људска права и слободе, гдје наводи: „Држава јемчи равноправност жене и мушкарца и развија политику једнаких могућности“.⁹ Устав Републике Хрватске наводи равноправност полова у члану 3. међу темељним начелима: „Слобода, једнакост, национална равноправност и равноправност сполова, миротворство, социјална правда, поштивање права човека, неповредивост власништва, очување природе и човекова околиша,

---

⁶ Преамбула (лат. *praeambulum*) садржи основне принципе и вриједности које информичу о тексту устава или међународног уговора, а којима ће се водити у управљању државом или примјеном уговора.

⁷ K. List, D. Uljarević, op. cit., стр. 13.

⁸ Устав Републике Србије («Службени гласник РС» бр. 98/2006, 16/2022) – Одлука о проглашењу Уставног закона за спровођење Акта о промени Устава Републике Србије - Амандмани I - XXIX - "Сл. гласник РС", бр. 115/2021)

⁹ УСТАВ ЦРНЕ ГОРЕ („Сл. лист ЦГ“, бр. 1/2007 и 38/2013 – Амандмани I-XVI)

владавина права и демократски вишестраначки систем највише су вредноте уставног поретка Републике Хрватске и темељ а тумачење Устава“.¹⁰

„Мушкарци и жене имају једнака права. Држава промовише стварну имплементацију једнаких права жена и мушкараца и ради на елиминисању постојећих недостатака. Нико не може бити у неповољном положају или дати повлашћени третман због свог пола, порекла, расе, језика, домовине и порекла, вере или верских или политичких ставова“,¹¹ истакнуто је у Уставу Њемачке у оквиру одредби о основним правима. Њемачка је једна од кључних земаља која има значајну улогу у спровођењу политика Европске уније, а познато је да Европска унија подржава активности које су усмјерене на уклањање свих видова дискриминације и омогућавање једнаких могућности за све.

Устав Руанде даје добар примјер за преамбулу осигуравајући поштовање равноправности, људских права и основних слобода као и међународних споразума. У ствари, он не помиње само равноправност међу Руанђанима, већ наводи да оно укључује равноправност између мушкараца и жена и даље укључује забрану од дискриминације на основу родне равноправности. Преамбула каже да је Руанда: „Одлучна да гради државу којом ће владати владавина права, на основу поштовања основних људских права, плуралистичке демократије, равноправне подјеле власти, толеранције и рјешавања питања кроз дијалог; Предана осигуравању једнаких права између Руанђана и између мушкараца и жена без предрасуда према принципима родне равноправности и комплементарности у националном развоју.“¹²

Од устава се очекује не само да позитивира и конституционализује темељне вредности заједнице, већ и да их успостави. У таквим околностима устав је мање објективни оквир заједнице, а више инструмент успостављања предуслова за квалитативно другачију заједницу. Зато устав мора бити снабђевен капацитетом који ће омогућити да у њему трајно буде присутна развојна могућност. У противном постоји реална опасност да устав не заузме

---

¹⁰ Устав Републике Хрватске („Народне новине” број 85. од 09.07.2010. – прочишћени текст)

¹¹ Grundgesetz, Die Grundrechte, <https://www.bundestag.de/gg/grundrechte>, приступљено: 22.7.2023. године.

¹² K. List, D. Uljarević, op. cit., стр. 14.

место које му у процесу транзиције припада, тј. остане само запис о циљевима који се желе постићи.¹³

2. РОДНО СЕНЗИТИВАН ЈЕЗИК У УСТАВУ

Родно сензитиван или *родно осјетљив* језик би се укратко могао дефинисати као употреба одговарајућих израза и „освештавање да у језику постоје мушки, женски и средњи род” и да би у говору требало да се користе они облици који одражавају *свијест* о равноправности пола. Поред говора, употреба родно сензитивног језика је нарочито потребна у правним актима, који треба да *увек* буду засновани на принципима недискриминације и нефаворизовања било које стране или човека.¹⁴

Блиско повезана са родно сензитивним језиком је и родна равноправност, која треба да буде стуб људских права у било којој земљи која његује систем владавине права и назива се демократском. Она је такође често и предуслов за остварење других права. Неравноправан положај који су жене имале вијековима, довео је до тога да их је било веома мало у јавном простору и уз то су неријетко доживљаване као мање способне *него што су мушкарци*. Одређена понашања и вриједносни системи из тог периода су се задржали до данашњих дана, нарочито у срединама које се *слабије* прилагођавају принципима људских права. Како родна равноправност није постојала у прошлости, тако се и сам језик обликовао тако да одговара мушкоцентричном погледу на свијет, гдје је за женски род било мало или нимало мјеста. Такви наративи су преживјели до данашњице и представљају велику препреку која мора да се прескочи на путу ка већој равноправности; како оној законској, тако и практичној.¹⁵

---

¹³ Женска платформа за развој Србије 2014 – 2020, БУДУЋИ УСТАВ СРБИЈЕ У КОНТЕКСТУ ЖЕНСКЕ ПЛАТФОРМЕ ЗА РАЗВОЈ, Проф. др Маријана Пајванчић, <https://gradjankezaustavnepromjene.wordpress.com/2020/01/28/publikacija-buduci-ustav-srbije-u-kontekstu-zenske-platforme-za-razvoj-srbije/>, приступљено: 22.7.2023. године.

¹⁴ Иницијатива грађанке за уставне промјене, <https://gradjankezaustavnepromjene.wordpress.com/2022/03/24/rodno-senzitivan-jezik-u-pravnim-aktima-ukljucujuci-ustav-bih/>, приступљено: 22.7.2023. године.

¹⁵ *Ibidem*.

Закони о равноправности полова редовно садрже одредбу у којој се наводи да нико не смије бити дискриминисан, односно стављен у неравноправан положај због језика, пола, расе, боје коже, националности или неких других основа. Употреба женског рода се само претпоставља, док се мушки род искључиво користи како у већини уставних, тако и законских, подзаконских и других аката.

Најбољи примјер је Устав Босне и Херцеговине који нема ни једну одредбу у женском роду.¹⁶

Значај родно сензитивног језика се огледа у чињеници да се родна равноправност као тековина савремене цивилизације и дугогодишње борбе жена за независност и бољи друштвени положај може додатно ојачати лингвистичким решењима. Родно осетљив језик води до веће видљивости особа женског рода и признавању њиховог значаја и доприноса самим чином именовања њихових улога и рада у граматички женском роду и облику.¹⁷

Родно осјетљив језик се наводи у бројним приручницима о родној равноправности као значајан сегмент на којем треба да се ради како у односу на правне акте, тако и у погледу рада на додатним правилима у лингвистици.

„Платформа женских приоритета за уставне промјене“ у односу на Устав БиХ наводи родно сензитивни језик као један од приоритета¹⁸ у погледу промјене Устава у правцу његове промјене. У погледу ородњавања устава, примјена родно сензитивног језика може се истакнути као један од корака који води уставу који задовољава такав концепт. Не постоји општеусвојена подјела фаза које је неопходно предузети да би се дошло до остваривања концепта ородњавања. Поред родно осјетљивог језика, мјере афирмативне акције, утицај на органе законодавне и извршне власти су неки од приоритета који су у процесу ородњавања неизоставни.

---

¹⁶ Дејан Лучка, „РОДНО СЕНЗИТИВАН ЈЕЗИК У ПРАВНИМ АКТИМА, УКЉУЧУЈУЋИ УСТАВ БИХ“, Online Master Class на тему „Ородњавање устава у светлу међународних и ЕУ обавеза“ Модул III | Устав и остали релевантни стандарди у области родне равноправности – процес уставних реформи у БиХ из родне перспективе и заштите људских права, 10. март 2022. године.

¹⁷ Зашто нам је потребан родно осетљив језик?, <https://www.otvorenavratapравосудја.rs/teme/ostalo/zasto-nam-je-potreban-rodno-osetljiv-jezik>, приступљено: 24.7.2023. године.

¹⁸ Женска мрежа БиХ, <http://zenskamreza.ba/platforma-zenskih-prioriteta-za-ustavne-promjene-tri-velika-zasto-pet-bitnih-zato-2/>, приступљено: 24.7.2023. године.

3. УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ КАО МОГУЋЕ ТЛО ЗА ПРОЦЕС ОРОДЊАВАЊА

Као и многи други уставни, тако и Устав Републике Српске у преамбули наводи да се уставно уређење Републике Српске заснива, између осталог и на равноправности, а у дијелу који се односи на људска права и слободе, гарантује да је свако једнак пред законом и да су свакоме зајемчена права и слободе која су Уставом одређена.¹⁹

Постоје бројне препреке које се могу јавити у процесу промјене Устава Републике Српске, а оне произилазе из уставног уређења Босне и Херцеговине, али и процедура и механизма контроле које прате промјену Устава. Поред тога, једна од „брана“ концепту ородњавања устава јесу и традиционална мишљења народа о родној равноправности и равноправности полова. Садашња констелација односа у Босни и Херцеговини не даје добру слику процесу ородњавања Устава Републике Српске. Без обзира на иницијативу која је покренута 2013. године од стране Грађанки за уставне промјене, као и приложених идеја које су документоване и презентоване, и даље не постоји воља и политичка подршка за промјену како Устава Босне и Херцеговине, тако и устава ентитета.

Без обзира на правне и политичке проблеме у Босни и Херцеговини, битно је анализирати и стварати погодно тло за остваривање процеса ородњавања устава. Како би гласиле одредбе Устава Републике Српске када би концепт ородњавања дошао до изражаја? Одговор се може пронаћи у самом Уставу. Члан 69. Устава наводи функције које се могу попунити из реда једног конститутивног народа или из реда Осталих: предсједник Владе, предсједавајући Народне скупштине Републике Српске, предсједавајући Вијећа народа, предсједник Врховног суда, предсједник Уставног суда, републички јавни тужилац. Ако се узме у обзир концепт ородњавања устава, суштина члана 69. би остала непромјењена и гласила: предсједник или предсједница Владе, предсједавајући или предсједавајућа Народне скупштине Републике Српске, предсједавајући или предсједавајућа Вијећа народа, предсједник или предсједница Врховног суда, предсједник или предсједница Уставног суда,

---

¹⁹ Устав Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11).

републички јавни тужилац или републичка јавна тужитељка. Већи дио правне струке сматра да је ово питање у домену лингвистике и да се ради само о правилима везаним за ријечи. Најчешћи аргументи које тај дио струке користи јесте да у пракси жене обављају неке од претходно наведених функција. Ако се погледа пракса, може се рећи да је то тачно, али ако се прихвата равноправност полова и тежи ка концепту ородњавања, онда је значајно питање зашто у Уставу Републике Српске није тако изричито наглашено.

Члан 10. Устава, којим почиње његов дио који се односи на људска права и слободу, може се промјенити амандманом којим би се уз прву ријеч којом почиње члан „Грађани“, додало „и грађанке“.²⁰

3.1. Каталог људских права у Уставу Републике Српске

У погледу јамчења људских права и слобода у Републици Српској, Устав Републике Српске не садржи свеобухватне инструменте, нити наводи механизме заштите људских права и слобода, на начин како су садржани и наведени у Уставу Босне и Херцеговине и Уставу Федерације Босне и Херцеговине. Иако детаљан, каталог људских права и слобода у Уставу Републике Српске не чини уобичајену и логичку целину према неком од прихваћених образаца класификовања.²¹

Уставни суд Босне и Херцеговине је утврдио да члан 11. Устава Републике Српске није у складу са чланом II/2 Устава Босне и Херцеговине у вези са чланом 1. Протокола број 13 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, који се односи на укидање смртне казне у свим околностима („Службени гласник Босне и Херцеговине“ - Међународни уговори, број 8/03).²² Ради се о члану у којем се спомиње изузетно изрицање смртне казне. Присуство овакве одредбе у једном модерном уставу, додатно отежава даље помаке и у сегменту ородњавања, јер би један од предуслова за сам почетак процеса ородњавања устава требао бити остварен помак у сегменту заштите људских права.

---

²⁰ Члан гласи: „Грађани Републике су равноправни у слободама, правима и дужностима, једнаки су пред законом и уживају исту правну заштиту без обзира на расу, пол, језик, националну припадност, вјероисповест, социјално поријекло, рођење, образовање, имовно стање, политичко и друго увјерење, друштвени положај или друго лично својство“.

²¹ Маја Сахацић, „УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА И СЛОБОДАМА И "ОСТАЛИМ", Центар за политичке студије, Сарајево, 2013. године, стр. 9.

²² Уставни суд Босне и Херцеговине, бр. У 7/19, Одлука о допустивости и меритуму, од 4. октобра 2019. године.

3.2. Препреке ородњавању Устава Републике Српске

Разлози за уставне промјене су различити и има их много. Неки од њих су више а неки мање значајни. У ред значајних разлога за промјену устава спадају друштвени односи и процеси који се одвијају и мимо воље снага на власти. То су бројни односи у политици, привреди, култури, здравству, образовању и слично. Тако друштвени односи и процеси прерастају у уставне норме, односно уставне норме постају тијесне за нове односе. Дакле, наступа и сувише велики раскорак између нормативног и стварног.²³

Приједлог да се приступи промјени Устава Републике Српске могу поднијети предсједник Републике, Влада и најмање 30 посланика Народне скупштине. О приједлогу да се приступи промјени Устава одлучује Народна скупштина већином гласова народних посланика.²⁴ Промјена устава није ни мало једноставан поступак, што је и разумљиво с обзиром да је устав највиши правни и политички акт једне државе. Како је поступак за доношење сложен, тако је исто и поступак промјене. Чак и да постоји воља да се приступи ородњавању Устава Републике Српске и да дође до усвајања у Народној скупштини, поступак није завршен.

О приједлогу акта о промјени Устава одлучују Народна скупштина и Вијеће народа. Промјена Устава усвојена је ако за њу гласа најмање двије трећине од укупног броја народних посланика и већина чланова Вијећа народа из сваког конститутивног народа и Осталих. Ако промјена Устава не буде усвојена, приједлог за промјену по истом питању не може се поновити прије истека три мјесеца од дана када је приједлог одбијен.²⁵

Сложеност поступка је једна од препрека. Традиционално схватање људи на простору БиХ, додатно отежава примјену концепта ородњавања. Родна равноправност не наизлази на одобравање од стране друштва, што би се могло објаснити једино устаљеним начином живљења и учења који је усвојен.

---

²³ Рајко Кузмановић, *Уставно право*, Центар за публикације Правни факултет, Бања Лука, 1999, стр. 48.

²⁴ Устав Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11).

²⁵ *Ibid.*

Свакодневни говор може бити велика препрека ородњавања, а нарочито изостанак одређених формулација у Уставу Републике Српске. Ријеч „*грађани*“ се више пута спомиње у Уставу Републике Српске у дијелу у којем се гарантује слобода окупљања и изражавања. Мало ко у јавности, чак и медији, користе израз *грађанке*. Ако би се примјенио концепт ородњавања, додавање ријечи „грађанке“ би било неминовно. Разлог изостајања формулације грађанке се може наћи у устаљеној пракси и свакодневном говору у јавном животу.

Политички односи у Босни и Херцеговини утичу на спорост и крутост у рјешавању круцијалних питања за друштво. Како већина људи нема формирано мишљење о родној равноправности или уопште не жели да има, тако се и носиоци политичке власти прилагођавају традиционалним схватањима и не улазе у разматрања која би могла довести до промјена у друштву, а то се све одражава и на концепт ородњавања устава. Ако се узме у обзир колико може трајати избор органа на нивоу БиХ, а десило се да више од годину дана није формиран Савјет министара, тешко је очекивати да убрзо може доћи до промјена у погледу ородњавања. Устав сваке државе, садржи принципе и вриједности на којима се темељи, односно гарантује да ће бити обезбјеђени. Уставно уређење Републике Српске темељи се између осталог и на владавини права и гарантовању и заштити људских слобода и права у складу са међународним стандардима. Битно је за сваки устав да прокламује људска права и слободе и владавину права. У супротном, нема могућности да се приступи процесу ородњавања устава који изоставља такве тековине. Као и бројни уставни, тако и Устав Републике Српске на почетку одредби о људским правима и слободама, одређује сљедеће: „Грађани Републике су равноправни у слободама, правима и дужностима, једнаки су пред законом и уживају исту правну заштиту без обзира на расу, пол, језик, националну припадност, вјероисповест, социјално поријекло, рођење, образовање, имовно стање, политичко и друго увјерење, друштвени положај или друго лично својство.“ Истицање равноправности и једнакости пред законом, битна је одредница сваког модерног устава.

4. ЗАКЉУЧАК

Иницијатива за измјене Устава БиХ, утицала је на покретање дискусија о примјени концепта ородњавања на тај устав, али можемо констатовати да још увијек није утицала у тој мјери да се покрену значајнији кораци у смислу утицаја на органе законодавне и извршне власти у Босни и Херцеговини.

Колико год је тешко предлагати и предузимати конкретне мјере у погледу ородњавања устава, изузетно је важно да је та тема присутна у јавности. Специфичности у уставном систему БиХ успоравају сваки вид мјера, али можемо закључити да не треба одустајати од дискусија и информисања јавности о овој теми, јер треба вјеровати да ће једног дана постојати воља да се ородњавању приступи на свестран начин.

Не задирући у актуелне политичке односе и прилике у БиХ, можемо закључити да је БиХ, али самим тим и Република Српска, још увијек далеко од примјене концепта ородњавања на уставе, због бројних питања која нису рјешена, а која такође захтјевају промјене устава. Људи тешко прихватају нове промјене и требаће још времена да традиционални приступ који је на простору БиХ присутан попусти, да би се приступило конкретним мјерама у погледу родне равноправности, ородњавања устава и јавних политика.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дејан Лучка, *„РОДНО СЕНЗИТИВАН ЈЕЗИК У ПРАВНИМ АКТИМА, УКЉУЧУЈУЋИ УСТАВ БИХ“*, Online Master Class на тему „Ородњавање устава у светлу међународних и ЕУ обавеза” Модул III | Устав и остали релевантни стандарди у области родне равноправности – процес уставних реформи у БиХ из родне перспективе и заштите људских права, 2022. године.
2. Kristin van der Leest, Daliborka Uljarević, *„Kako orodniti ustav? Analiza ustava iz rodne perspektive“*, Kancelarija za rodnu ravnopravnost Vlade Crne Gore, Podgorica, 2008. године.
3. Маја Сахацић, *„УСТАВ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА И СЛОБОДАМА И "ОСТАЛИМ"* , Центар за политичке студије, Сарајево, 2013. године.
4. Рајко Кузмановић, *Уставно право*, Центар за публикације Правни факултет, Бања Лука, 1999. године.
5. ЗАКОНИ ЗА ЖЕНЕ И ЗА МУШКАРЦЕ: ПРАКТИЧНИ ВОДИЧ ЗА РОДНО-СЕНЗИТИВНО ЗАКОНОДАВСТВО, Канцеларија ОЕБС-а за демократске институције и људска права, мисија у Црној Гори, 2017. године.
6. Устав Републике Српске (*„Службени гласник Републике Српске“*, број 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11).

7. Устав Републике Србије («Службени гласник РС» бр. 98/2006, 16/2022) – Одлука о проглашењу Уставног закона за спровођење Акта о промени Устава Републике Србије - Амандмани I - XXIX - "Сл. гласник РС", бр. 115/2021)
8. Устав Републике Хрватске („Народне новине” број 85. од 09.07.2010. – прочишћени текст)
9. УСТАВ ЦРНЕ ГОРЕ („Сл. лист ЦГ“, бр. 1/2007 и 38/2013 – Амандмани I-XVI)
10. Уставни суд Босне и Херцеговине, бр. У 7/19, Одлука о допуствости и меритуму, од 4. октобра 2019. године.
11. Иницијатива грађанке за уставне промјене, Platforma ženskih prioriteta za ustavne promjene sa amandmanima na Ustav Bosne i Hercegovine iz rodne perspektive: <https://gradjankezaustavnepromjene.files.wordpress.com/2017/07/platforma-zenskih-prioriteta-za-ustavne-promjene-sa-amandmanima-na-ustav-bih-iz-rodne-perspektive-1.pdf>, приступљено: 17.8.2023. године.
12. Grundgesetz, Die Grundrechte, <https://www.bundestag.de/gg/grundrechte>, приступљено: 22.7.2023. године.
13. Организација за европску безбједности и сарадњу мисија у Црној Гори, <https://www.osce.org/files/f/documents/9/a/353791.pdf>, приступљено: 19.8.2023. године.
14. Зашто нам је потребан родно осетљив језик?, <https://www.otvorenavratapravosudja.rs teme/ostalo/zasto-nam-je-potreban-rodno-osetljiv-jezik>, приступљено: 24.7.2023. године.
15. Женска мрежа БиХ, <http://zenskamreza.ba/platforma-zenskih-prioriteta-za-ustavne-promjene-tri-velika-zasto-pet-bitnih-zato-2/>, приступљено: 24.7.2023. године.
16. Женска платформа за развој Србије 2014 – 2020, БУДУЋИ УСТАВ СРБИЈЕ У КОНТЕКСТУ ЖЕНСКЕ ПЛАТФОРМЕ ЗА РАЗВОЈ, Проф. др Маријана Пајванчић, <https://gradjankezaustavnepromjene.wordpress.com/2020/01/28/publikacija-buduci-ustav-srbije-u-kontekstu-zenske-platforme-za-razvoj-srbije/>, приступљено: 22.7.2023. године.

